

Naar een Belgisch Platform voor Ethische Commissies Dierproeven

Filip Mulkens

BCLAS Bestuur, filip.mulkens@gmail.com

Op 31 mei j.l. werd door BCLAS (Belgian Council for Laboratory Animal Science, de Belgische proefdierkundige vereniging) een workshopdag gehouden voor zowel leden van de DierenWelzijnsCellen (DWC's, te vergelijken met de Nederlandse Instanties voor Dierenwelzijn), als voor de leden van de Ethische Commissies Dierproeven (ECD's, te vergelijken met de Nederlandse DEC's). Deze workshopdag vond plaats op de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Gent te Merelbeke.

Zoek de tien verschillen

Wellicht is het goed om voor onze Nederlandse lezers even kort enkele verschillen tussen België en Nederland te schetsen. Door de zesde Belgische staatshervorming is de bevoegdheid Dierenwelzijn vanaf 1 juli 2014 niet langer federaal (d.w.z. nationaal), maar wel regionaal. Dit houdt in dat elk gewest (Vlaanderen, Wallonië en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) zijn eigen beleid dierenwelzijn kan voeren en ook elk zijn bevoegde minister of staatssecretaris voor dierenwelzijn heeft.

Op 29 mei 2013 is het Belgische Koninklijk Besluit betreffende de bescherming van proefdieren uitgevaardigd. Dit is de vertaling van de Europese Richtlijn 2010/63/EU en dus zowat de Belgisch Wet op de dierproeven. In tegenstelling tot de situatie in Nederland en alle andere EU-landen, is er in België geen centrale toetsing van dierproeven, zoals die in Nederland gebeurt door de Centrale Commissie Dierproeven. De Belgische overheid heeft er voor gekozen om – overeenkomstig artikel 59 van de Europese Richtlijn – de bevoegdheid voor het toetsen van dierproeven niet in handen te leggen van een overheidsinstantie, maar deze toe te wijzen aan de reeds lang bestaande ECD's. Dus zijn de taken en de bevoegdheden van de Belgische ECD's heel goed te vergelijken met die van de DEC's vóór de Wod van 18 december 2014.

Ongerief inschatten

De workshopprogramma's voor de leden van de ECD's en die van de DWC's liepen naast

elkaar. Tijdens de ochtendsessie werden de 61 deelnemers van 29 verschillende vergunninghouders uitgedaagd door David Anderson (Pentlands Management System), Anne-Dominique Degryse (Pierre Fabre), Marthe Schmit (Université de Luxembourg) en Anne Vermeylen (Université de Namur) om het werkelijke ongerief in te schatten van een aantal concrete voorbeelden. De uitgekende keuze van deze voorbeelden wakkerde pittige discussies aan. Het raadsel waarom de Belgische ongeriefcores tot de hoogste van Europa horen werd echter niet ontrafeld...

Uitwisselen van ideeën

Het namiddagprogramma was in twee delen opgesplitst, waarbij een informatieve onderbreking werd verzorgd door Henriëtte Griffioen, proefdierdeskundige AMC Amsterdam en secretaris van de NVDEC (Nederlandse Vereniging van Dier Experimenten Commissies). Zij schetste de geschiedenis en de werking van deze vereniging. Ze wijst de deelnemers ook op drie bundels essays over de ethische toetsing van dierproeven, alternatieven en ethiek rond dierproeven, die door de NVDEC uitgegeven zijn. Deze bundels kunnen gedownload worden van de website <http://www.nvdec.nl/styled-3/>.

Voor beide workshopdelen werden de deelnemers ingedeeld in groepjes van zeven tot acht personen. Deze groepjes bestonden elk uit leden van verschillende ECD's en DWC's om zo de uitwisseling en bespreking van ideeën te stimuleren. Deelnemers kozen twee tot drie onderwerpen uit vijf groepen van onderwerpen, gerelateerd aan de ECD-werking. Deze vijf groepen waren: (1) samenwerking en communicatie met de DWC's, (2) taken en verantwoordelijkheden van de ECD's ten opzichte van de vergunninghouder, (3) manier van werken van de ECD, (4) lidmaatschap van de ECD en (5) argumenten voor en tegen een lokale ECD ten opzichte van een nationale of regionale bevoegde instantie. In het tweede deel zijn de onderwerpen die het meest vernoemd waren geselecteerd om meer in de diepte te bespreken.

Samenwerking en communicatie met de DWC's

De belangrijkste vraag die hier naar voren kwam is hoe een ECD een overzicht kan houden op alle projecten, nadat ze deze goedgekeurd heeft. Daarnaast werd gepleit voor een sterke en laagdrempelige communicatie tussen de ECD en de DWC.

Taken en verantwoordelijkheden van de ECD's ten opzichte van de vergunninghouder

Er was geen consensus over het beleid van de vergunninghouder wat betreft welk onderzoek aanvaard en/of aanvaardbaar is: is het de taak van de ECD om te bepalen welk dieronderzoek aanvaardbaar is? Op basis van de reacties werd het duidelijk dat slechts een beperkt aantal ECD's deze morele vraagstelling al besproken hadden, al dan niet samen met de vergunninghouder. Omwille van het stijgende aantal aanvragen en van de vraag naar een meer diepgaande projectevaluatie, waren vele aanwezigen van mening dat de vergunninghouders meer middelen (zowel financieel als personeel) voor de ECD's zouden moeten voorzien.

Manier van werken van de ECD

Schade-baten analyse

Er bestond een algemene consensus dat de schade-batenanalyse (harm/benefit analysis) niet voldoende sterk uit de verf komt in de huidige ethische matrix, het officiële standaardformulier van de Belgische overheid om de projecten te beschrijven. Zo dreigt de schade-batenanalyse niet expliciet uitgevoerd te worden door de ECD. Ook werd geopperd dat ECD's behoefte hebben aan meer opleiding en training op de schade-batenanalyse. De meeste deelnemers waren de mening toegedaan dat de ECD voldoende bekwaam is om de proefopzet te evalu- ➤



Luchtfoto van de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Gent (te Merelbeke), waar de Workshopdag plaats vond.

ren, maar niet altijd de kennis in huis heeft om de wetenschappelijke relevantie en -waarde te beoordelen. Om deze onvolkomenheid op te vangen, zou een externe expert geraadpleegd kunnen worden of zouden ECD's experts in diverse modellen moeten opnemen om zo beter de mogelijke wetenschappelijke baten te kunnen evalueren. Een andere benadering zou het reorganiseren van ECD's zijn, waarbij ze ingedeeld worden volgens het expertisegebied. Ook werd gesteld dat het vaak erg moeilijk is om de mogelijke baten te voorspellen en dat een vragenlijst dit proces zou kunnen vergemakkelijken. Hierbij werd wel de kanttekening gemaakt dat indien de schade-batenanalyse expliciet in het evaluatieformulier zou worden opgenomen, de onderzoekers dan geneigd zouden zijn om deze baten te sterk te benadrukken om zo de ECD te overtuigen. Een fundamentele vraag is of de ECD de wetenschappelijke (meer)waarde van een project moet inschatten. Sommige leden van ECD's beargumenteren dat dit niet tot het takenpakket van de ECD hoort, maar tot dat van de onderzoeksfondsen. Wel is een aantal ECD leden van mening dat tijdens de vergaderingen van de ECD niet enkel projectaanvragen besproken moeten worden of zelfs niet in de eerste plaats, maar ook dierenwelzijn, *culture of care*, eventuele knelpunten, wetgeving, 3V's, etc.

Noodzaak van unanimiteit bij de evaluatie

De meeste deelnemers vonden unanimiteit bij de evaluatie niet nodig. Indien mogelijk moet er naar unanimiteit in de beoordeling van een projectaanvraag gestreefd worden. Als het onmogelijk is een consensus te bereiken, is een beslissing bij meerderheid ook verdedigbaar. In dit geval is het aan te bevelen een face-to-face gesprek met de onderzoeker te hebben en nadien het minderheidsstandpunt te documenteren en mee te delen aan de onderzoeker. Dit zou vastgelegd moeten worden in het intern reglement van elke ECD. Eén groep bleef overtuigd dat een unanieme goedkeuring door alle leden van de ECD wél vereist is. Een andere groep stelde voor om de mogelijkheid te voorzien om in beroep te gaan bij een hogere instantie (bijvoorbeeld de Vlaamse Proefdieren Commissie, de Vlaamse tegenhanger van het NCad) wanneer een projectvoorstel afgewezen wordt.

Noodzaak van discussie tussen de leden van de EDC

Een rechtstreekse discussie tussen de leden van de ECD is te verkiezen; één groep vond dit zelfs noodzakelijk wanneer een van de leden een andere mening is toegedaan. De frequentie van face to face vergaderingen verschilt aanzienlijk tussen de verschillende ECD's; twee zulke vergaderingen per jaar wordt als het minimum gezien.

Lidmaatschap van de ECD

Vergoeding en werving van experts

Vergoeding van ECD-leden wordt beschouwd als een geschikte manier om het probleem competente externe leden te vinden op te lossen. Een databank met potentiële erkende externe leden zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren hiertoe. Deze databank zou beheerd kunnen worden door het ECD-Platform of door de respectieve regionale overheden. Een mogelijk risico verbonden aan de vergoeding van ECD-leden is het creëren van een financiële afhankelijkheid als deze vergoeding te hoog is. Daarom wordt een maximumvergoeding voorgesteld. Een beperking van het ECD-lidmaatschap in de tijd werd als een interessante denkpiste beoordeeld, maar de vrees was dat deze regel het probleem om competente (externe) leden te vinden nog zou verergeren.

Basisopleiding en voortdurende professionele vorming

Er was een algemene consensus dat zowel een basistraining voor nieuwe leden als een continue opleiding voor bestaande leden noodzakelijk is (Continuous Professional Development, CPD), maar sommige groepen waren terughoudend om dit verplicht te maken. De opleiding tot proefleider (FELASA Cat. C, te vergelijken met de Art. 9 - opleiding) alleen wordt niet als voldoende beschouwd als basistraining. Onderwerpen die in deze basisopleiding voor ECD-leden aan bod zouden moeten komen zijn, onder andere, ethiek, werkwijze en huishoudelijk reglement, wetgeving, en schade-batenanalyse. Deze basistraining zou ingericht kunnen worden door de zgn. 'Doctoral Schools' van de universiteiten, in de vorm van een interuniversitaire cursus en in samenwerking met het ECD-Platform. Voor wat de CPD betreft, zouden een centrale lijst van bestaande opleidingen en een communicatienetwerk over interessante opleidingsinitiatieven (bv. seminars, workshops, symposia) en over interessante richtsnoeren (bijvoorbeeld ARRIVE, PREPARE, EU- & FELASA-documenten) zeer nuttig zijn. Een intervisiesysteem met rotatie tussen de ECD's ten slotte, kan de uitwisseling van goede praktijken bevorderen en het verschil in het beoordelen van projectaanvragen en het inschatten van het ongerief (iets wat duidelijk naar voren kwam in de ochtendsessie) beperken. Daarbij dienen wel afspraken gemaakt te worden om de vertrouwelijkheid te waarborgen.



Voor- en nadelen van een lokale ECD t.o.v. een nationale of regionale bevoegde instantie (BI)

Het laatste onderwerp dat werd aangesneden waren de voor- en nadelen van een lokale ECD in vergelijking met een regionale/lokale BI (Tabel 1). De aanwezige ECD-leden achtten het noodzakelijk dat er een vorm van harmonisatie tussen de verschillende ECD's wordt nagestreefd. Het gegeven dat de inspecteurs sinds het Koninklijk Besluit van 29 mei 2013 geen lid meer zijn van de ECD's wordt algemeen als een groot verlies gezien: de inspecteur speelde de rol van poortwachter en hielp mee het gelijke speelveld voor alle ECD's te bewerkstelligen.

Voor- en nadelen van een lokale ECD	
<u>Voordelen lokale ECD</u>	<u>Nadelen lokale ECD</u>
Timing - snelle beslissingen.	Risico op 'ECD-shopping'
Zeer lange ervaring opgebouwd in België: ECD's bestaan al vele jaren.	Risico op belangenconflict en een relatiedynamiek in dezelfde instelling: iedereen kent iedereen. Soms is anonimiteit niet gegarandeerd; dit kan spanningen tussen collega's veroorzaken.
Nationale/Regionale BI zou onvoldoende middelen kunnen hebben om de ethische evaluatie naar behoren uit te voeren.	Moeilijk te harmoniseren. Standaardisatie is minder te borgen nu de inspecteurs geen lid meer zijn van de ECD.
Maakt rechtstreekse discussies met de onderzoekers en een op de voet volgen en terugkoppelen van projecten mogelijk.	Er is nog veel vooruitgang in de 'culture of care' mogelijk.
Wijzigingen/amendementen/deviaties kunnen snel beoordeeld worden.	Niet alle ECD's hebben de noodzakelijke middelen (tijd, geld, personeel) om alle taken naar behoren te vervullen.
	Mist 'helicopter view'

Behoeftte aan een ECD Platform

Kris Meurrens van de K.U. Leuven sloot deze Workshopdag af met de samenvatting van de kernboodschappen en leerpunten. Een enquête bij handopsteking toonde aan dat er behoefte is aan een ECD-Platform. BCLAS is goed geplaatst om hiervoor het initiatief te nemen, over alle types proefdierinstellingen (academische, farmaceutische en andere) en alle regio's heen. Uit de enquêteformulieren die op het einde van deze Workshopdag uitgedeeld en ingevuld werden, bleek dat een grote meerderheid de mogelijkheid tot interactie met leden van andere ECD's erg apprecieerde en dit wilde bestendigen door het oprichten van een Platform. De meest aangehaalde taken voor dit Platform zijn het inrichten van opleiding & training en het opstellen van richtsnoeren. Daarnaast ook het bevorderen van de interactie om zo de uniformisering en harmonisatie van de werkwijze tussen de ECD's door middel van het uitwisselen van de beste praktijken te verwezenlijken.

«